

سال نهم • پاییز و زمستان ۱۴۰۲ • شماره ۱۹

Biannual Journal of Islamic Psychology

Vol. 9, No. 19, Autumn & Winter 2024

نقش ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی در پیش‌بینی خودکارآمدی زنان

زهرا یاراحمدی*

قدسیه ابراهیم‌پور**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و پنج عامل بزرگ شخصیت صورت گرفت. تحقیق حاضر کاربردی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق را تمامی زنان دانشجوی مراکز آموزش عالی خاوران قم تشکیل دادند که بر اساس فرمول تاباچنیک، فیدل و آلمن، ۱۵۰ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسش‌نامه‌های خودکارآمدی بندورا، هوش معنوی عبدالله‌زاده و همکاران، و پرسشنامه شخصیتی نئو بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون هم‌زمان و گام به گام صورت گرفت و یافته‌ها نشان داد که بین هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیتی با خودکارآمدی رابطه وجود دارد. نتایج رگرسیون حاکی از آن بود که پیش‌بینی خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت معنادار بود و متغیرهای پیش‌بین به‌خوبی توانستند متغیر ملاک را پیش‌بینی کنند. بنابراین، با توجه به قدرت پیش‌بینی‌کنندگی متغیرهای بررسی‌شده در این پژوهش، مشاوران و درمانگران در مراکز مشاوره می‌توانند در روش‌ها و درمان‌هایشان به این متغیرهای هوش معنوی و پنج عامل بزرگ شخصیت، که می‌تواند خودکارآمدی افراد را تحت الشعاع قرار دهد، توجه ویژه کنند.

کلیدواژه‌ها: خودکارآمدی، هوش معنوی، ویژگی‌های شخصیتی.

* کارشناس ارشد روان‌شناسی مثبت‌گرا، دانشکده الهیات و معارف اسلامی هدی، قم، ایران

** استادیار گروه روان‌شناسی و مشاوره، دانشکده الهیات و معارف اسلامی هدی، قم، ایران (نویسنده مسئول)

ghebrahimpour@yahoo.com

مقدمه

خودکارآمدی^۱، مفهومی کلیدی از نظریه شناختی-اجتماعی است که بر انگیزش و یادگیری دانشجویان تأثیر می‌گذارد (مرزوقی و همکاران، ۱۳۹۸) و به ظرفیت‌های انسان برای تولید و هدایت فعالیت‌هایش به منظور دستیابی به اهداف خاص با تأکید بر رفتار عمدی قصدشده اشاره دارد (بندورا و وسلز، ۱۹۹۴^۲؛ بندورا و هال، ۲۰۱۸^۳). حس خودکارآمدی می‌تواند نقش مهمی در رسیدن به اهداف، انجام دادن وظایف و غلبه بر مشکلات داشته باشد. به طور کلی، موفقیت‌ها حس خودکارآمدی را می‌سازد و شکست‌ها این حس را کاهش می‌دهد (امرینگ و همکاران، ۲۰۲۱^۴). خودکارآمدی نیازمند تجربیات بسیار در غلبه بر موانع و موقعیت‌های دشوار از طریق حفظ تلاش و تداوم آن است (خوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹؛ هوشیاری و همکاران، ۱۳۹۷). بر اساس مباحث مطرح شده در حوزه روان‌شناسی درباره خودکارآمدی، می‌توان نتیجه گرفت که خودکارآمدی، خصیصه‌ای اکتسابی قلمداد شده است. حال آنکه از نگاه قرآن، انسان به طور فطری و ذاتی، موجودی خودکارآمد است؛ از جمله از آیه ۷۲ سوره احزاب^۵ می‌توان استفاده کرد که باور به توانایی انجام دادن مسئولیت‌های بزرگ در ذات انسان وجود دارد، اما آنچه این باور به توانایی را تقویت، تضعیف یا نابود می‌کند عوامل و شرایط عارضی و بیرونی است. افراد موفق با اتکا به خداوند تلاش، پشتکار و تحمل سختی‌ها از موانع عبور می‌کنند و پیروزی را از بخت و اقبال نمی‌دانند. یکی از مهم‌ترین عوامل در غلبه بر سختی‌ها و موانع برای افزایش خودکارآمدی، معنویت است (خالدیان و همکاران، ۱۳۹۵؛ شیپوند و همکاران، ۱۳۹۸). همه‌روژه به شمار افرادی که باور دارند معنویت راه درمان روان‌نژندی‌شان است و متخصصانی که برای درمان بیماری‌های روانی و ارتقای بهداشت روان به باورها و رفتارهای معنوی توجه دارند، افزوده می‌شود (کاپتاری و همکاران، ۲۰۱۸^۶). همین باعث شده است سازمان بهداشت جهانی اخیراً انسان را موجودی زیستی، روانی، اجتماعی و معنوی تعریف کند (ساندیک و همکاران، ۲۰۲۰^۷).

1. Self-Efficacy

2. Bandura, A.; Wessels, S.

3. Bandura, A.; Hall, P.

4. Ommering, B. W. C.; Van Blankenstein, F. M.; Van Diepen, M.; Dekker, F. W.

۵. «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا».

6. Captari, L. E.; Hook, J. N.; Hoyt, W.; Davis, D. E.; Mcelroy-Heltzel, S. E.; Worthington, E. L.

7. Sandage, S. J.; Rupert, D.; Stavros, G.; Devor, N. G.

دو مفهوم «معنویت» و «خودکارآمدی» ارتباط قوی با هم دارند به نحوی که باورهای خودکارآمدی و معنوی می‌توانند انگیزه‌ای بسیار قدرتمند در جهت بهبود کیفیت زندگی به شمار آیند (آدیگلو،^۱ ۲۰۰۷؛ گنزالز ریورا و روساریو رودریگز،^۲ ۲۰۱۸؛ کاساپوگلو،^۳ ۲۰۲۲). «هوش معنوی»^۴ به عنوان یکی از مفاهیم جدید هوش، دربردارنده نوعی سازگاری و حل مسئله است که بالاترین سطوح رشد را در حیطه‌های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی و بین فردی شامل می‌شود و فرد را در جهت هماهنگی با پدیده‌های اطراف و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی یاری می‌کند (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶). افراد دارای هوش معنوی قوی با داشتن هوشیاری راجع به خویشتن، انعطاف‌پذیر، وحدت‌گرا، بصیر، خوددار، جستجوگر و مستقل هستند (بحرانی و فروتنی، ۱۴۰۰؛ خزایی، ۱۳۸۹).

بر اساس نظریه بندورا، خودکارآمدی تجسم درک فردی از عوامل اجتماعی بیرونی است که افراد به درستی عمل باور داشته، بر اوضاع تسلط دارند. بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، پیشرفت انسان به تعامل رفتار شخص، عوامل شخصیتی (مانند باورها) و شرایط محیطی وابسته است (بندورا و هال، ۲۰۱۸)؛ بنابراین، نمی‌توان نقش ویژگی‌های شخصیتی^۵ را در خودکارآمدی نادیده گرفت. شخصیت، که سرچشمه درونی دارد، بیانگر الگوهای ثابت فکری عاطفی و رفتاری است که افراد را از یکدیگر متمایز می‌کند و در طول حیات پایدار است (کتل،^۶ ۲۰۱۷). پژوهش‌های فراوان نشان‌دهنده ارتباط معنادار بین ویژگی‌های شخصیتی و خودکارآمدی بوده است (قربانی و خرمایی، ۱۳۹۷؛ کرمی و همکاران، ۱۳۹۴؛ هاشمی و همکاران، ۱۳۹۷).

پژوهش‌های مختلف نشان دادند که بین هوش معنوی و عوامل روان‌شناختی رابطه وجود دارد. همچنین، یافته‌های دیگر بر نقش چشمگیر ویژگی‌های شخصیتی در هوش معنوی افراد تأکید می‌کند و این ویژگی‌ها را عاملی پیش‌بینی‌کننده در افزایش هوش معنوی می‌داند (زارع و همکاران، ۲۰۱۲). یکی از کارآمدترین و جامع‌ترین نظریه‌های مطرح‌شده درباره شخصیت نظریه پنج‌عاملی است (مک‌کری و کاستا،^۷ ۲۰۰۴). بر اساس این دیدگاه، شخصیت ساختاری دارای سلسله‌مراتبی با پنج بُعد اصلی بوده است. پنج عامل اصلی شخصیت شامل روان‌زندگرای، برون‌گرایی،

1. Adegbola, M. A.

3. Kasapoğlu, F.

5. Personality Traits

7. Mccrae, R. R.; Costa Jr., P. T.

2. González-Rivera, J. A.; Rosario-Rodríguez, A.

4. Spiritual Intelligence

6. Cattell, R. B.

تجربه‌پذیری، دلپذیر بودن و وجدان‌گرایی است. روان‌نژندگرایی به تمایل برای تجربه اضطراب، تنش، خودخوری، خصومت، تکانش‌گری، کم‌رویی غیر منطقی، افسردگی و عزت نفس کم اطلاق می‌شود. برون‌گرایی تمایل به مثبت بودن، قابلیت تحرک، مهربانی و اجتماعی بودن است. تجربه‌پذیری عبارت است از: تمایل به کنجکاوی، هنرنمایی، خردورزی، انعطاف‌پذیری، روشنفکری و نوآوری. دلپذیر بودن به معنای تمایل برای گذشت، مهربانی، سخاوتمندی، اعتماددورزی، همدلی، فرمان‌برداری و وفاداری است و وجدان‌گرایی عبارت است از: تمایل به سازمان‌دهی، کارآمدی، اعتمادپذیری، خویش‌تن‌داری، پیشرفت‌گرایی، منطقه‌گرایی و تعمق (مک‌کری و کاستا، ۲۰۰۴؛ مک‌کری، ۲۰۱۷). شخصیت از دیدگاه اسلام ساختار پویا و چندبُعدی‌ای دارد که از مؤلفه‌های شناختی و عاطفی تشکیل شده و رفتار انسان را هدایت می‌کند. بنابراین، شخصیت، شناخت (فرآیندهای فکری)، عواطف (هیجان‌ها و احساسات) و رفتار مشهود فرد را شامل می‌شود. متفکران مسلمان با الهام از آیات و روایات هر کدام کوشیده‌اند به گونه‌ای ساختار روانی انسان را تبیین کنند؛ مثلاً مصباح یزدی با توصیف هرم سه‌بُعدی نفس کوشیده است سازمان روانی (ساختار شخصیت) را متشکل از سه بُعد یا مؤلفه شناخت، احساس و رفتار در نظر بگیرد (مصباح یزدی، ۱۳۷۶). در واقع، ترسیم خود یا نفس انسان در رأس این هرم به دلیل نقش مدیریتی و انسجام‌بخشی آن در ساختار روانی است که بر این سه بُعد روان‌شناختی احاطه دارد. ترسیم ساختار شخصیت انسان به شکل هرم از آن‌رو است که نقطه رأس هرم، نمایانگر وحدت شخصیت است؛ یعنی همه ابعاد مختلف، در آن نقطه به وحدت و انسجام می‌رسند. در واقع، همه جنبه‌های روانی در عمق وجود نفس، یکی هستند. بنابراین، «خودآگاهی» نقش رهبری «خود» را بر عهده دارد. «خود» تقریباً با کل شخصیت انسان معادل است که در مرکزیت آن قرار دارد و عامل وحدت، یکپارچگی، تعادل، نظم‌جویی، همسویی و سازگاری بین همه ابعاد و نیروهای درونی انسان، با وجود همه گرایش‌های مثبت و منفی (خیر و شر) آن است^۱ (شمس: ۸). ستون و پایه شخصیت انسان را عقل تشکیل می‌دهد، چنان‌که امام صادق (ع) فرمود پایه شخصیت انسان، عقل است و هوش و فهم و حافظه و دانش، از عقل سرچشمه می‌گیرند (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۲۵). «عقل» و مشتقاتش، به عنوان یکی از مفاهیم مطرح‌شده و مؤکد قرآن کریم، معرف اشخاصی است

۱. «قَالَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا».

که در اوضاع متغیر قادر به حل مسئله در وضعیت‌های غیرمنتظره هستند. این اصطلاح کلیدی در آیات قرآن به معنای قابلیت روانی و فکری است که منجر به دریافت نشانه‌های خداوند می‌شود. می‌توان این اشاره خداوند در قرآن کریم و روایات را نشانه عرضه‌شده خداوند درباره هوش عمومی دانست که افراد هوشمند معنوی الهی مصداقش هستند.

نیروی انسانی مستعد خلاق و تلاشگر نقش اساسی و تعیین‌کننده‌ای در فرآیند رشد و توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جوامع دارند و توقع آن است که بتوانند در مقابل تغییرات زندگی اجتماعی خانوادگی و فردی همچنان افراد توانا، مفید و مؤثری برای کشور باشند، و به بیان بندورا، حس قوی خودکارآمدی این را تسهیل می‌کند و فرد را در مقابل شکست‌ها و ناکامی‌ها به ایستادگی و پایداری یاری می‌دهد. همچنین، در سال‌های اخیر به «هوش معنوی» در کنار «معنویت در محیط کار» توجه شده است. دنیای غرب، که در چهارصد سال گذشته در جدایی امور دنیوی و معنوی می‌کوشید، اکنون در جست‌وجوی یکپارچگی آنهاست (ساندیچ و همکاران، ۲۰۲۰).

۱۲۱

فصلنامه روانشناسی کاربردی
نقش ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی در پیش‌بینی خودکارآمدی زنان

می‌توان به ضرورت و اهمیت پیش‌بینی خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیتی از جوانب مختلف نظری و عملی نگاه کرد. با توجه به اهمیت بررسی خودکارآمدی در می‌یابیم که تحقیقات در این زمینه نوپاست و کمتر تحقیقی به ارتباط خودکارآمدی و متغیرهای این پژوهش می‌پردازد و از لحاظ نتایج این پژوهش می‌تواند به بدنه علمی و دانش مربوط به خودکارآمدی کمک کند. در واقع، اساسی‌ترین وجهی که انجام‌دادن این پژوهش را ضروری می‌کند تأثیر مطلوب خودکارآمدی و پیامدهای ناشی از آن، از لحاظ تجربی و نظری، در این زمینه است. از لحاظ عملی هم یافته‌های این پژوهش می‌تواند اطلاعات مهمی برای مسئولان آموزش عالی و آموزش و پرورش داشته باشد؛ افراد خودکارآمد در مواجهه با اهداف دشوار و مسئله‌برانگیز می‌کوشند و معتقدند می‌توانند به شکل موفقیت‌آمیزی عمل کنند و در واقع هم چنین هستند. خودکارآمدی بر دشواری اهدافی که فرد انتخاب کرده است تأثیر می‌گذارد؛ به طوری که افراد دارای خودکارآمدی بیشتر، اهداف مسئله‌برانگیز و دشوارتری را انتخاب می‌کنند؛ به‌علاوه، خودکارآمدی بر میزان تلاشی که فرد در فعالیت‌ها از خود نشان می‌دهد و مدت‌زمانی که می‌تواند در برابر کارها و تکالیف مشکل، استقامت و پایداری نشان دهد تأثیر می‌گذارد. بهبود سطح کارآمدی نسل آینده بسیار مهم است. در نتیجه، پرسش این پژوهش این است که: آیا خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیتی در دانشجویان پیش‌بینی‌پذیر است؟

روش پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی، و از حیث روش گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع همبستگی است. هدف از پژوهش توصیفی، توصیف عینی و واقعی از موضوع است و محقق در بیان و ارائه نتایج هیچ‌گونه دخالتی ندارد. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه دانشجویان دختر مشغول به تحصیل در مراکز آموزش عالی شهر قم در سال ۱۴۰۰ بودند که از بینشان ۱۵۰ نفر با توجه به تعداد کل جامعه و با استفاده از روش تاباچنیک، فیدل و آلمن^۱ (۲۰۰۷) به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. فرمول تاباچنیک و فیدل روش آماری برای محاسبه حجم نمونه در پژوهش‌های رگرسیونی است. این روش حداقل حجم نمونه را نشان می‌دهد. در پژوهش‌های همبستگی، بهتر است از نمونه بالای صد نفر استفاده شود تا بهتر بتوانیم داده‌های به‌دست‌آمده در نمونه را به جامعه تعمیم دهیم. طبیعتاً هر چه تعداد نمونه بیشتر باشد بهتر است. وقتی هم به تعداد دقیق جامعه دسترسی نداریم می‌توانیم از فرمول تاباچنیک و فیدل استفاده کنیم. از مجموع ۱۵۰ نفر شرکت‌کننده، ۴۷/۳ درصدشان ۱۸ تا ۲۴ سال، ۱۷/۳ درصد ۲۵ تا ۳۰ سال، ۱۲ درصد ۳۱ تا ۳۶ سال و ۲۳/۳ درصد باقی‌مانده ۳۶ سال به بالا داشته‌اند. از نظر تحصیلات، ۴ درصد در مقطع کاردانی، ۵۵/۳ درصد در مقطع کارشناسی، ۳۳/۳ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و ۷/۳ درصد باقی‌مانده در مقطع دکتری مشغول به تحصیل بوده‌اند.

در تحقیق حاضر، ابزارهای زیر، برای گردآوری اطلاعات کتبی استفاده شده است:

مقیاس خودکارآمدی: این مقیاس را بندورا (۱۹۹۲) ساخته و از ۲۵ گویه تشکیل شده و چهار خرده‌مقیاس تجربه‌های موفق، تجربه‌های جانشین، ترغیب کلامی، حالات فیزیکی و عاطفی را در بزرگسالان ارزیابی می‌کند. نمره‌گذاری پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرت هفت‌درجه‌ای است که برای گزینه‌های «غیرممکن»، «بسیار سخت»، «سخت»، «کمی سخت»، «ساده»، «بسیار ساده» و «بیش از حد ساده» به ترتیب امتیازات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶ و ۷ در نظر گرفته می‌شود و نمره بالاتر، نشان‌دهنده خودکارآمدی بیشتر است. ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس، در سطح بین‌المللی در پژوهش‌های مختلفی سنجیده شده و همواره مناسب، گزارش شده است (مثلاً: اورت، سالامنسون و دیویدسون، ۲۰۰۹). ضریب آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه در پژوهش مرتضوی (۱۳۸۳) در نمونه‌ای

1. Tabachnick, B. G.; Fidell, L. S.; Ullman, J. B.

2. Everett, B.; Salamonson, Y.; Davidson, P. M.

ایرانی (۸۹۵ نفر) ۰/۹۲ گزارش شده و روایی اش نیز از طریق همبستگی با پرسش‌نامه‌های مرتبط، سنجیده شده و مطلوب بوده است.

مقیاس هوش معنوی: مقیاسی که بوژمهرانی، عبدالله زاده، لطفی و باقرپور (۱۳۸۹) ساخته‌اند. این پرسش‌نامه شامل ۲۹ پرسش و دو خرده‌مقیاس است که درک و ارتباط با سرچشمه هستی و زندگی معنوی را می‌سنجد. آزمودنی‌ها بر اساس راهنمای پرسش‌نامه، پاسخ‌هایشان را روی مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از یک (اصلاً درباره من صدق نمی‌کند) تا پنج (کاملاً درباره من صدق می‌کند) رتبه‌بندی می‌کنند. نمره هر خرده‌مقیاس، میانگین مؤلفه‌های سازنده آن است. در این پرسش‌نامه هیچ مؤلفه‌ای به طور معکوس نمره‌گذاری نمی‌شود. عبدالله زاده و همکاران پایایی پرسش‌نامه را ۰/۸۹ به دست آوردند. روایی مقیاس‌ها نیز با استفاده از همبستگی با دیگر پرسش‌نامه‌های هوش معنوی، سنجیده شد و ۰/۹۱ به دست آمد.

پرسش‌نامه پنج‌عاملی NEO: پرسش‌نامه شخصیتی NEO-FFI را کاستا و مک‌کری^۱ (۱۹۸۹) بر روی ۲۰۸ نفر از دانشجویان آمریکایی، به فاصله سه ماه، اجرا کردند. این پرسش‌نامه شامل دو فرم ۶۰ سؤالی و ۲۴۰ سؤالی است که ما در این پژوهش از فرم کوتاه استفاده کرده‌ایم و برای ارزیابی پنج عامل اصلی شخصیت روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری و باوجدان‌بودن به کار می‌رود. پاسخ‌نامه این پرسش‌نامه بر اساس مقیاس لیکرتی (کاملاً مخالفم، مخالفم، بی‌تفاوت، موافقم و کاملاً موافقم) تنظیم شده است. نمره‌گذاری فرم کوتاه این پرسش‌نامه، یعنی NEO-FFI در تمام مواد یکسان نیست؛ به این معنا که در نمره‌گذاری برخی از مواد فرم کوتاه پرسش‌نامه، به کاملاً مخالفم نمره ۴، مخالفم نمره ۳، بی‌تفاوت نمره ۲، موافقم نمره ۱ و کاملاً موافقم نمره صفر تعلق می‌گیرد؛ در حالی که برخی دیگر از مواد این فرم کوتاه به صورت عکس حالت گفته‌شده نمره‌گذاری می‌شود (نقل از: روشن چسلی و همکاران، ۱۳۸۵). در ایران، در مطالعه روشن چسلی و همکاران (۱۳۸۵) برای محاسبه پایایی NEO-FFI، با استفاده از روش ثبات درونی، ۶۰۴ دانشجوی دوره کارشناسی دانشگاه‌های تهران، امیرکبیر و شاهد (۳۳۴ دختر و ۲۷۰ پسر) با میانگین سنی ۲۱/۸، به شیوه نمونه‌گیری در دسترس، انتخاب شدند. نتایج این مطالعه نشان داد فقط عوامل روان‌آزرده‌گرایی و مسئولیت‌پذیری در تمام آزمودنی‌ها، ثبات درونی قابل قبولی

1. Costa, P. T.; McCrae, R. R.

دارند (یعنی بزرگ‌تر از ۰/۷۰) که البته آلفای کرونباخ عوامل برون‌گرایی و توافقی بودن نیز، از سطح توصیه‌شده برای مقایسه‌های گروهی بالاتر است. بنابراین، فقط عامل پذیرابودن، فاقد ثبات درونی پذیرفتنی است. در ادامه، به منظور بررسی اعتبار سازه، همبستگی گشتاوری پیرسون بین پنج عامل NEO-FFI و نُه بعد «سیاهه نشانگان تجدیدنظرشده ۹۰ ماده‌ای (SCL-90-R)» محاسبه شد. نتایج این تحلیل‌ها نشان داد مقیاس NEO-FFI از روایی مناسبی برخوردار است.

روش اجرا

برای دسترسی به نمونه مد نظر، با توجه به وضعیت پیش‌آمده بر اثر کرونا، ابتدا با مراجعه به آموزش دانشگاه و درخواست عضویت در گروه‌های درسی دانشجویی، که در پیام‌رسان‌ها دایر بود، لینک پرسش‌نامه برای شمار فراوانی از دانشجویان ارسال شد که ۱۵۰ نفر از آنها اقدام به پُرکردن پرسش‌نامه کردند. پس از جمع‌آوری داده‌های لازم، داده‌ها به دو روش تجزیه و تحلیل شد. ابتدا برای توصیف دقیق جامعه آماری تحت بررسی از آمار توصیفی (جداول فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد) و در آمار استنباطی پس از اطمینان از نرمال بودن داده‌ها از طریق آزمون کولموگروف اسمرینوف، آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ سنجیده شد.

یافته‌های پژوهش

ابتدا شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش بررسی شد که نتایجش در جدول ۱ درج شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشدگی
خودکارآمدی	۱۱۴/۲۱	۱۷/۲۸	-۰/۱۲۷	۰/۱۸۵
هوش معنوی	۱۱۷/۶۱	۱۲/۳۸	-۰/۳۷۱	-۰/۴۲۴
روان‌رنجورخویی	۲۶/۰۸	۳/۴۳	-۰/۰۸۳	-۰/۵۵۶
برون‌گرایی	۱۹	۴/۱۸	۰/۳۸۱	۰/۰۴۲
گشودگی به تجربه	۲۳/۱۷	۳/۱۹	-۰/۲۸۸	۰/۳۰۳
موافق بودن	۲۲/۹۸	۳/۹۵	-۰/۱۳۴	۰/۰۴۷
باوجدان بودن	۲۰/۴۵	۳/۴۱	۰/۰۲۱	۰/۱۳۲

بر اساس جدول ۱، میانگین متغیر خودکارآمدی ۱۱۴/۲۱، متغیر هوش معنوی ۱۱۷/۶۱،

روان رنجورخویی ۲۶/۰۸، برون گرایی ۱۹، گشودگی به تجربه ۲۳/۱۷، موافق بودن ۲۲/۹۸ و باوجدان بودن ۲۰/۴۵ بوده است.

برای بررسی دقیق تر وضعیت توزیع داده ها از آزمون های کولموگروف اسمیرنوف و شاپیرو ویلک استفاده شد که نتایجش در جدول ۲ درج شده است.

جدول ۲: سنجش وضعیت عادی بودن توزیع داده ها

متغیرها	کولموگروف اسمیرنوف			شاپیرو ویلک		
	مقدار	درجه آزادی	معناداری	مقدار	درجه آزادی	معناداری
هوش معنوی	۰/۰۷۷	۱۰۶	۰/۱۳۵	۰/۹۷۲	۱۰۶	۰/۲۲۳
روان رنجورخویی	۰/۰۸۴	۱۰۶	۰/۰۶۰	۰/۹۷۶	۱۰۶	۰/۰۵۱
برون گرایی	۰/۰۸۶	۱۰۶	۰/۰۵۲	۰/۹۷۴	۱۰۶	۰/۱۳۲
گشودگی به تجربه	۰/۰۷۳	۱۰۶	۰/۲۰۰	۰/۹۷۸	۱۰۶	۰/۰۶۹
موافق بودن	۰/۰۸۱	۱۰۶	۰/۰۸۱	۰/۹۹۰	۱۰۶	۰/۶۵۶
باوجدان بودن	۰/۰۸۰	۱۰۶	۰/۰۸۸	۰/۹۸۰	۱۰۶	۰/۱۱۳
خودکارآمدی	۰/۰۷۰	۱۰۶	۰/۲۰۰	۰/۹۹۰	۱۰۶	۰/۶۵۶

با توجه به داده های جدول ۲، برای آزمون های کولموگروف اسمیرنوف و شاپیرو ویلک، معناداری تمامی متغیرها از ۰/۰۵ بزرگ ترند که نشان دهنده نرمال بودن داده هاست؛ پس می توان در این تحقیق از آزمون های پارامتریک استفاده کرد.

در ادامه، برای سنجش همبستگی بین متغیرهای پژوهش، از آزمون پیرسون استفاده شد که نتایجش در جدول ۳ دیده می شود.

جدول ۳: آزمون پیرسون برای سنجش همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	خودکارآمدی روان رنجورخویی برون گرایی گشودگی به تجربه موافق بودن باوجدان بودن هوش معنوی					
خودکارآمدی	۱					
روان رنجورخویی	-۰/۱۷۴	۱				
برون گرایی	۰/۲۷۹	۰/۰۶۴	۱			
گشودگی به تجربه	۰/۱۶۲	۰/۱۴۲	۰/۴۳۸**	۱		
موافق بودن	۰/۱۲۲	۰/۲۴۸*	۰/۱۷۸	۰/۲۷۷**	۱	
باوجدان بودن	۰/۱۵۴	-۰/۰۱۱	۰/۴۶۴**	۰/۳۳۱**	۰/۲۷۷**	۱
هوش معنوی	۰/۲۲۶*					۱

با توجه به جدول ۳، خودکارآمدی با ویژگی روان‌رنجورخوبی در سطح ۰/۱۷۴- رابطه منفی معنادار دارد و با برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، موافق‌بودن و با وجدان‌بودن رابطه مثبت معنادار دارد. برای سنجش معناداری پیش‌بینی متغیر خودکارآمدی از طریق هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیتی، ابتدا از آزمون آنووا استفاده شد که نتایجش در جدول ۴ درج شده است.

جدول ۴: آزمون آنووا برای پیش‌بینی خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت

گام‌ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری
هوش معنوی	۴۶۱۴/۲۰	۱	۴۶۱۴/۲۰	۱۴/۶۸	۰/۰۰۱
باقی‌مانده	۴۶۴۳۱/۶۷	۱۴۸	۳۱۴/۱۳		
کل	۵۱۱۰۵/۸۷	۱۴۹			
ویژگی‌های شخصیت	۶۷۲۵/۰۲	۲	۳۳۶۲/۵۱	۱۱/۱۳	۰/۰۰۱
باقی‌مانده	۴۴۳۸۰/۸۵	۱۴۷	۳۰۱/۹۱		
کل	۵۱۱۰۵/۸۷	۱۴۹			

مطابق جدول ۴، پیش‌بینی خودکارآمدی در دانشجویان بر اساس هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت در دو گام انجام شده است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، پیش‌بینی خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت در سطح ۰/۰۱ معنادار بوده است. در ادامه، برای پیش‌بینی متغیر خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و خرده‌مقیاس‌های آزمون نو، از رگرسیون گام به گام استفاده شد که نتایجش در جدول ۵ درج شده است.

جدول ۵: رگرسیون گام به گام برای پیش‌بینی خودکارآمدی بر اساس هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت

گام‌ها	متغیرها	ضریب همبستگی چندگانه R	مجدور ضریب همبستگی چندگانه R^2	خطای فاصله بتا	ضریب t	هم‌خطی داده‌ها VIF	دوربین واتسون
۱	هوش معنوی	۰/۳۰۰	۰/۰۹۰	۱۷/۷۲	۰/۳۰۰	۰/۰۰۱	۱
۲	ویژگی‌های شخصیت	۰/۳۶۳	۰/۱۳۲	۱۷/۳۷	۰/۲۵۴	۰/۰۰۱	۱/۰۵
					۲/۶۴	۰/۰۰۱	۱/۰۵

مطابق با جدول ۵، خودکارآمدی به عنوان متغیر وابسته (ملاک)، و هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت، به عنوان متغیرهای پیش‌بین، وارد معادله رگرسیون گام به گام شدند. در گام اول، هوش معنوی به میزان ۰/۳۰ و در گام دوم، هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیت به میزان ۰/۳۶، خودکارآمدی را پیش‌بینی کردند. هوش معنوی با مقدار آماره $t = ۳/۲۲۱$ ، دارای معناداری ۰/۰۰۱

است؛ بنابراین، این گونه برداشت می‌شود که از لحاظ آماری، متغیر هوش معنوی بر خودکارآمدی در دانشجویان با بتای استاندارد ۰/۲۵۴ تأثیر دارد؛ در واقع، با افزایش یک واحد در نمره هوش معنوی، خودکارآمدی در دانشجویان به اندازه ۰/۲۵۴ واحد انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت. از سوی دیگر، متغیر ویژگی‌های شخصیت با مقدار آماره $t=2/644$ ، دارای معناداری ۰/۰۰۱ بود که می‌توان گفت، از لحاظ آماری، متغیرهای پنج‌عاملی شخصیت بر خودکارآمدی در دانشجویان با بتای استاندارد ۰/۲۰۸ تأثیر دارند؛ در واقع، با افزایش یک واحد در نمره ویژگی‌های شخصیت، خودکارآمدی دانشجویان به اندازه ۰/۲۰۸ واحد انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت.

بحث و نتیجه‌گیری

ابتدا رابطه بین خودکارآمدی و هوش معنوی بررسی شد و نتایج نشان داد که بین خودکارآمدی و هوش معنوی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد؛ یعنی هر چه هوش معنوی افراد بالاتر باشد خودکارآمدی بیشتر می‌شود. این نتیجه با پژوهش‌های برهانی و همکاران (۱۳۹۶)، صبا و اصل فتاحی (۱۳۹۶)، عالی‌پور بیرگانی و همکاران (۱۳۹۵)، میرگل و همکاران (۱۳۹۸)، گنزalez ریورا و روساریو رودریگز^۱ (۲۰۱۸) و کاساپوگلو^۲ (۲۰۲۲) همسوست. طبق بیان سازمان بهداشت جهانی، سلامتی تلفیقی از خوب‌بودن جسم، روان، اجتماع و معنویت است (ساندلیج و همکاران، ۲۰۲۰). هوش معنوی، که ناشی از معنویت است، توانایی‌هایی است که فرد را به بالاترین سطوح رشد در حیطه‌های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی و بین‌فردی می‌رساند و به دلیل استفاده از منابع درونی فرد در سازمان‌ها برای توسعه رویدادها و داشتن زندگی بدون خشونت ضروری است (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶؛ گنزalez ریورا و روساریو رودریگز، ۲۰۱۸). هوش معنوی ناشی از اعتقادات، ضمن تأثیر مثبت بر عملکرد انسان‌ها، آنها را در حل مشکلات معطف می‌کند و در سلامت روان افراد و بروز رفتارهای سالم و مثبت و ایجاد نگرش جدید و پویا مؤثر است. با توجه به اینکه خودکارآمدی به معنای باور فرد به توانایی‌های خودش است و به این موضوع باید توجه کنیم که باور می‌تواند ناشی از هوش معنوی باشد، فرد با هوش معنوی قوی می‌تواند آثار منفی شکست‌ها را کنار بزند و حتی پیامدهای شکست را به ابزاری برای رسیدن به اهدافش تبدیل کند (صبا و اصل فتاحی، ۱۳۹۶). همچنین، هوش معنوی موجب احساس ارزشمندی و استفاده از استعدادها و توانایی‌ها در راه پیشرفت می‌شود و خودکارآمدی را افزایش می‌دهد (برهانی و همکاران، ۱۳۹۶؛ میرگل و همکاران، ۱۳۹۸).

1. González-Rivera, J. A.; Rosario-Rodríguez, A.

2. Kasapoğlu, F.

مصادیق هوش معنوی در آموزه‌های اسلام بیشتر با مفاهیم و مصادیقی همخوانی دارد که حاکی از عنصر «توانایی» و در عین حال، عنصر «ارزشی و معنوی» است که «عقل» و «معنویت» را توحید بخشیده، و در قالب هوش معنوی تجلی پیدا کرده است. آیات، روایات و احادیث دین اسلام الگوی مناسبی از هوش معنوی پیش می‌نهد که در آن فرد به دنبال معنای زندگی، تبدیل مشکلات به مسائل و حل آنها به کمک منابع معنوی، سازگاری مؤثر با خود، محیط، خدا، و سبک زندگی سالم، مطلوب و هدفمند است.

در ادامه، رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و خودکارآمدی بررسی شد. بین خودکارآمدی و زیرمقیاس‌های ویژگی‌های شخصیتی (روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، توافق‌پذیری، باوجدان‌بودن و گشودگی به تجربه) خودکارآمدی فقط با روان‌رنجورخویی رابطه منفی، و با بقیه مقیاس‌ها رابطه مثبت داشت که با پژوهش‌های قربانی و خرمایی (۱۳۹۷)، هاشمی، و همکاران (۱۳۹۷)، کرمی و همکاران (۱۳۹۴) همسوست. در تبیین این یافته می‌توان گفت تفاوت‌های فردی یکی از عوامل شکل‌گیری فرایندهای شناختی، مانند اسنادها و باورهای خودکارآمدی است و از طرفی صفات شخصیت هم یکی از پیچیده‌ترین علل تفاوت‌های فردی است. باورهای خودکارآمدی و اسناد، زیرمجموعه نظریه باورهای کنترل یا انتظارها محسوب می‌شود و آنها را با قابلیت کنترل نتایج، پیش‌بینی‌پذیر می‌کند. در نتیجه می‌تواند آمادگی لازم را قبل از وقوع حادثه در فرد ایجاد کند. بنابراین، اعتقاد فرد به توانایی کنترل اوضاع و احوال بر چگونگی تفکر، احساس، انگیزش و عملکردش تأثیرگذار است (بندورا و هال، ۲۰۱۸). پژوهش‌ها نیز نشان می‌دهد که صفات شخصیت و باورهای خودکارآمدی یکی از پیش‌بینی‌های اصلی عملکرد موفق است (آتوم و المؤمنی، ۲۰۱۸). افراد روان‌رنجور اغلب با احساس ناتوانی در کنترل وقایع، احساس پوچی بیهودگی دارند و در مقابل رویدادهای فشارزا و موقعیت‌های مسئله‌برانگیز احساس ناتوانی و خودکارآمدی ضعیف دارند (سهرابی‌ان و همکاران، ۱۳۹۹). در مقابل، یافته‌های پژوهش حاضر، ارتباط مثبت و معناداری را بین ویژگی وظیفه‌شناسی و خودکارآمدی نشان داد که در تبیین این یافته می‌توان گفت افراد وظیفه‌شناس، تلاشگر، مسئولیت‌پذیر و مقاوم در برابر موانع و هدف‌گرا هستند و وظایفشان را دقیق انجام می‌دهند و موفق می‌شوند. در نتیجه احساس شایستگی و خودکارآمدی دارند (حاجی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸). در آیات و روایات، علاوه بر ماهیت شخصیت و عوامل و فرایندهای مؤثر بر آن، از

شخصیت بهنجار نیز سخن به میان آمده است. مفاهیم متعددی در منابع اسلامی وجود دارد که بهنجاری را می‌توان از آنها فهمید. یکی از این مفاهیم «صراط مستقیم» است. در واقع، قرآن زمینه حرکت تکاملی را «صراط مستقیم» نامیده است؛ همان راهی که نه به افراط گرایش دارد و نه به تفریط؛ نه به راست مایل است و نه به چپ (نحل: ۸۹).^۱ بنابراین، کسی که به دور از هر گونه افراط و تفریط و انحراف به چپ و راست به حرکتش ادامه دهد «شخصیت متعادل» خواهد داشت. گویاترین و کوتاه‌ترین تعبیر قرآنی از «شخصیت سالم» تعبیر «رشد» است. کلمه «رشد» و مشتقاتش، مانند «یرشدون»، «راشدون»، «رشاد»، «رشد» و «مرشد» که ۱۹ بار در قرآن آمده، همگی به رشد و بلوغ معنوی دلالت دارد (انعام: ۱۶۵؛ زخرف: ۳۲؛ روم: ۲۲؛ اسراء: ۲۱؛ فاطر: ۲۸)، به جز یک آیه که به رشد و بلوغ جسمانی اشاره می‌کند (مؤمنون: ۶۲؛ طلاق: ۷).^۲ قرآن مناسب‌ترین راه برای رسیدن به تعادل شخصیت را «هماهنگی میان جنبه‌های جسمانی و روانی» می‌داند؛ به این معنا که انسان در حدود شرع، نیازهای جسمانی‌اش را ارضا کند و هم‌زمان با آن به ارضای نیازهای روانی‌اش بپردازد.

هدف اصلی این پژوهش، پاسخ به این پرسش بود که: آیا خودکارآمدی، از طریق هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیتی پیش‌بینی می‌شود یا خیر؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیتی به صورت انحصاری و افزوده، در پیش‌بینی خودکارآمدی نقش دارد و مقادیر به‌دست‌آمده از آماره t نشان‌دهنده پیش‌بینی معنادار متغیر خودکارآمدی است. همچنین، با توجه به مقادیر به‌دست‌آمده beta، هوش معنوی و ویژگی‌های شخصیتی، نشان‌دهنده

۱. «وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَتَزِيلُنَا عَنكَ الْكِتَابَ تَيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ».

۲. «وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ خِلَافَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ».

۳. «أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُلْخًا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ».

۴. «وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوِلَايَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ».

۵. «انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا».

۶. «وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانُهُ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ».

۷. «وَلَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ».

۸. «لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا».

اثری است که بر خودکارآمدی دارند. در تبیین این یافته می‌توان گفت هوش معنوی مجموعه‌ای از توانایی‌ها برای بهره‌گیری از منابع دینی و معنوی است (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶). لگ و هاتر^۱ (۲۰۰۷) در مقاله «مجموعه‌ای از تعاریف هوش» می‌گویند تعاریف گوناگونی از «هوش» مطرح شده است، اما هسته اصلی تمام این تعاریف، تمرکز بر حل مسئله برای سازگاری و رسیدن به اهداف است. چنانچه توانایی برای سودجستن از منابع معنوی را نوعی هوش قلمداد کنیم، این توانایی باید در حل مسائل زندگی و رسیدن افراد به اهداف کمک کند و به سازگاری بهتر آنها بینجامد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد بین معنویت با رضایت و هدفمندی زندگی، سلامت و بهزیستی رابطه مثبت وجود دارد (ام‌اللهی بیوکی و فرخ‌زاد، ۱۳۹۹؛ سپهوند، ۱۳۹۸؛ کمری و فولادچنگ، ۱۳۹۵)؛ بنابراین، توانایی‌های معنوی می‌تواند در محیط اجتماعی و فرهنگی و هنگام ارزیابی افراد آثار سودمندی داشته باشد. با توجه به اینکه هوش معنوی توانایی تمرکز بر حل مسئله برای سازگاری و رسیدن به اهداف است می‌تواند کارکرد و سازگاری فرد را پیش‌بینی کند و به تولیدات و نتایج ارزشمندی بینجامد. به مرور زمان فرد خود را کارآمد می‌داند و با باور به توانایی‌هایش همیشه منتظر موفقیت است. دانشجویان با استرس‌های تحصیلی و اجتماعی فراوانی مواجه‌اند که سلامت جسمی و روانی‌شان را به مخاطره می‌اندازد. در چنین موقعیت‌های آنچه می‌تواند به آنها کمک کند معنویت است. بنابراین، می‌توان از طریق آموزش هوش معنوی و مؤلفه‌هایش گام مهمی در جهت خودکارآمدی دانشجویان برداشت (آدبگلو، ۲۰۰۷؛ گنزالز ریورا و روساریو رودریگز، ۲۰۱۸؛ کاساپولو، ۲۰۲۲).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد افراد روان‌رنجورخو با احساس شکست در نتیجه تداخل عملکردهای شناختی و رفتاری عزت نفس کمی دارند و انگیزه پیشرفت ندارند (نقل از: بندورا و هال، ۲۰۱۸) و این بر خودکارآمدی‌شان اثر منفی می‌گذارد. مطالعات نشان داده است افراد برونگرا دارای هیجانات مثبت، فعال در ارتباط موفق با دیگران و جلب حمایت آنان، کنجکاو، اهل حل مسئله با اعتماد به نفس بالا و نهایتاً عملکرد مطلوب با توفیقات بیشتر هستند. در نتیجه می‌توان انتظار داشت برونگرایی با باورهای خودکارآمدی رابطه مثبت داشته باشد (ویلومت و همکاران، ۲۰۱۹^۲).

افراد وظیفه‌شناس با تلاش در مسیر پیشرفت و با انگیزه درونی نظم و مسئولیت‌پذیری، احتیاط،

1. Legg, S.; Hutter, M.

2. Wilmot, M. P.; Wanberg, C. R.; Kammeyer-Mueller, J. D.; Ones, D. S.

رعایت قوانین و اولویت‌بندی، خودکارآمدی بالایی دارند (سان و همکاران، ۲۰۱۹)^۱؛ پس می‌توان انتظار داشت که وظیفه‌شناسی، منجر به بالارفتن باورهای خودکارآمدی شود.

هر پژوهشی با محدودیت‌هایی روبه‌روست. پژوهش حاضر نیز از این موضوع مستثنا نبوده است. پُرشماربودن پرسش‌ها (۱۱۷ گویه) به طولانی‌شدن زمان اجرای آن انجامید که ممکن است بر دقت پاسخ‌های شرکت‌کنندگان تأثیر گذاشته باشد. نمونه مربوط به پژوهش فقط از مراکز آموزش عالی خواهران قم به دست آمد. بنابراین، ممکن است نتایج به همه دانشگاه‌های کشور تعمیم‌پذیر نباشد. با توجه به اوضاع و احوال به‌وجودآمده بر اثر کرونا و ایجاد متغیرهای جدیدی که پیش از این وجود نداشت، متغیرهای متعددی به وجود آمد که خارج از کنترل‌اند و می‌توانند در پیش‌بینی خودکارآمدی دانشجویان تأثیرگذار باشند، از جمله: فقدان عزیزان به علت کرونا، دچارشدن فرد به بیماری کرونا.

پیشنهاد می‌شود پژوهش با حجم نمونه بزرگ‌تر و محدوده جغرافیایی وسیع‌تر انجام شود تا مجموعه متراکم و منسجمی در خصوص نحوه به‌کارگیری متغیرهای ذکرشده فراهم آید. در پژوهش‌های آینده، عوامل مداخله‌گری همچون وضعیت اقتصادی، تأهل، و جنسیت دانشجویان بررسی شود. به دلیل اینکه عوامل روان‌شناختی مؤثر در خودکارآمدی چندان شناخته نشده و پژوهش‌های اندکی در این زمینه وجود دارد، بنابراین ضرورت پژوهش‌های بیشتر در این زمینه احساس می‌شود. با توجه به نتیجه این پژوهش و پژوهش‌هایی که اثر عوامل شناختی بر شخصیت را بررسی می‌کنند پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌هایی که درباره صفات شخصیت صورت می‌گیرد، عوامل شناختی مانند خودکارآمدی به عنوان میانجی‌گر صفات شخصیت یا تعدیل‌کننده دیگر مؤلفه‌های شناختی بررسی، و نتایج با دقت بیشتری تفسیر شود.

فهرست منابع

قرآن کریم.

امراللهی بیوکی، عاطفه؛ فرخ‌زاد، پگاه (۱۳۹۹). «معنویت و سلامت روان، نقش شاخص هوش معنوی در پیش‌بینی دینداری و رضایت از زندگی: یک مطالعه مقطعی»، در: اسلام و سلامت، س ۵، ش ۲ (۱۲)، ص ۲۳-۳۰.

1. Sun, P.; Liu, Z.; Guo, Q.; Fan, J.

بحرانی، عطیه؛ فروتنی، زهرا (۱۴۰۰). «رابطه مؤلفه‌های هوش معنوی با وحدت اسلامی دانشجویان»، در: اسلام و علوم اجتماعی، س ۱۳، ش ۲۶، ص ۳۷-۵۴.

برهانی، شیما؛ دهقانی، مرضیه؛ صمدی، پروین (۱۳۹۶). «بررسی تأثیر هوش معنوی و خودکارآمدی معلمان بر سبک‌های تدریس آنان با ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مختلف در شهرستان رودبار»، در: رویکردهای نوین آموزشی، س ۱۲، ش ۱ (۲۵)، ص ۲۶-۴۵.

حاجی‌زاده، محمد؛ نوری، نجیب‌الله؛ عباسی، مهدی (۱۳۹۸). «مفهوم‌شناسی مسئولیت‌پذیری و مؤلفه‌های آن بر اساس منابع اسلامی»، در: اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی، س ۵، ش ۲ (۱۲)، ص ۸۳-۱۱۰.

خالدیان، محمد؛ کرمی باغطیفونی، زهرا؛ نعمتی سوگلی تپه، فاطمه؛ حربی، آزاده (۱۳۹۵). «تأثیر معنویت‌درمانی با تأکید بر آموزه‌های دین مبین اسلام بر ارتقای خودکارآمدی در دانشجویان»، در: روان‌شناسی اجتماعی، س ۴، ش ۳۹، ص ۹۵-۱۰۶.

خزایی، حسین (۱۳۸۹). «هوش معنوی و بهداشت روانی»، در: پژوهش‌های علم و دین، س ۱، ش ۱، ص ۳۱-۵۶.

خوی‌نژاد، غلام‌رضا؛ رجایی، علی‌رضا؛ ناظمی، سید محمدرضا (۱۳۹۹). «اثربخشی آموزش خودکارآمدی تحصیلی بر آسیب‌ها و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه»، در: اندیشه‌های نوین تربیتی، س ۱۶، ش ۳، ص ۱۹۱-۲۱۲.

روشن چسلی، رسول؛ شعیری، محمدرضا؛ عطری‌فرد، مهدیه؛ نیک‌خواه، اکبر؛ قائم‌مقامی، بهاره؛ رحیمی‌راد، اکرم (۱۳۸۵). «بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی «پرسش‌نامه شخصیتی پنج‌عاملی نتو (NEO-FFI)»»، در: دانش‌ور رفتار، س ۴، ش ۶، ص ۲۷-۳۶.

زارع، حسین؛ پدرام، احمد؛ شیروانیان، الاهی (۱۳۹۰). «پیش‌بینی هوش معنوی دانشجویان از روی صفات شخصیتی آنها»، در: تحقیقات علوم رفتاری، س ۱۰، ش ۱، ص ۵۹-۶۸.

سپهوند، تورج (۱۳۹۸). «نقش معنویت محیط کاری و تاب‌آوری در پیش‌بینی بهزیستی روان‌شناختی کارکنان»، در: روان‌شناسی، س ۲۳، ش ۹۱، ص ۳۲۰-۳۳۴.

سپهوند، تورج؛ مجیدی کرهرودی، سید مهدی؛ موسوی‌پور، سعید؛ سپهوند، فرحناز (۱۳۹۸). «پیش‌بینی بهزیستی روان‌شناختی کارکنان بر مبنای حمایت سازمانی ادراک‌شده، معنویت محیط کاری و خودکارآمدی»، در: پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت، س ۵، ش ۱۷، ص ۱۰۹-۱۲۲.

سهرابی‌ان، طاهره؛ غلام‌رضایی، سیمین؛ سپهوندی، محمدعلی (۱۳۹۹). «رابطه روان‌رنجوری و

دلبستگی نایمن با بی‌خوابی: نقش میانجی کمال‌گرایی و تنظیم شناختی هیجان»، در: مطالعات روان‌شناختی، س ۱۶، ش ۶۵، ص ۴۱-۵۷.

صبا، بهمن؛ اصل فتاحی، بهرام (۱۳۹۶). «تأثیر آموزش هوش معنوی با تأکید بر آموزه‌های قرآنی، بر واکنش به استرس تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهرستان شبستر»، در: مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، س ۲، ش ۱۸، ص ۱۱۷-۱۳۶.

عالی‌پور بیرگانی، سیروس؛ صداقت، فیروزه؛ سحاقی، حکیم (۱۳۹۵). «بررسی رابطه خودکارآمدی تحصیلی و هوش معنوی با بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان جندی‌شاپور اهواز»، در: پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، س ۱، ش ۱، ص ۱۴-۲۲.

عبدالله‌زاده، حسن؛ بوژمهرانی، سمانه؛ لطفی، محدثه؛ باقرپور، معصومه (۱۳۸۹). هوش معنوی: مفاهیم، سنجش و کاربردهای آن، تهران: روان‌سنجی.

غباری بناب، باقر؛ سلیمی، محمد؛ سلیمانی، لیلا؛ نوری مقدم، ثنا (۱۳۸۶). «هوش معنوی»، در: اندیشه نوین دینی، س ۳، ش ۱۰، ص ۱۲۵-۱۴۸.

قربانی، رقیه؛ خرمایی، فرهاد (۱۳۹۷). «بررسی مدل علی خردمندی: تبیین اثر شخصیت و خودکارآمدی مقابله»، در: پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، س ۸، ش ۳۱، ص ۳۳-۵۰.

کرمی، جهانگیر؛ نقشین، طیه؛ شریفی، سارا؛ شریفی، کسری (۱۳۹۴). «رابطه بین ابعاد شخصیت و خودکارآمدی عمومی با رضایت شغلی»، در: شخصیت و تفاوت‌های فردی، س ۴، ش ۸، ص ۱۵۷-۱۷۰.

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). الکافی، تهران: دار الکتب الاسلامیه.

کمری، سامان؛ فولادچنگ، محبوبه (۱۳۹۵). «اثر بخشی آموزش معنویت‌درمانی مبتنی بر مثبت‌نگری بر میزان امید به زندگی و رضایت از زندگی نوجوانان»، در: پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره، س ۶، ش ۱۱، ص ۵-۲۳.

مرتضوی، شهرناز (۱۳۸۳). «روابط متقابل بین خودکارآمدپنداری و ادراک حمایت از سوی خانواده، معلمان و دوستان نزدیک، در ارتباط با رضایت از زندگی در نمونه‌هایی از دانش‌آموزان دبیرستانی شهر تهران»، در: نوآوری‌های آموزشی، س ۳، ش ۸، ص ۱۳-۳۸.

مرزوقی، رحمت‌الله؛ حیدری، الهام؛ کشاورزی، فهیمه (۱۳۹۸). «بررسی رابطه بین کیفیت تجارب یادگیری با استرس علمی و خودکارآمدی پژوهشی دانشجویان»، در: توسعه آموزش جندی‌شاپور اهواز، س ۱۰، ش ۳۱، ص ۳۳۵-۳۴۶.

مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۷۶). اخلاق در قرآن، تحقیق و نگارش: محمدحسین اسکندری،

- قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- میرگل، احمد؛ عسکری، فرشته؛ محسنی، سحر (۱۳۹۸). «نقش هوش معنوی و عزت نفس در پیش‌بینی خودکارآمدی دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوم»، در: *روانشناسی*، ۸، ش ۴۴، ص ۱۲۷-۱۳۲.
- هاشمی، تورج؛ ماشینچی عباسی، نعیمه؛ جداری، معصومه؛ جلایی نوبری، حسین (۱۳۹۷). «نقش سرمایه اجتماعی، خودکارآمدی و ویژگی‌های سرشت و منش شخصیت در پیش‌بینی رفتارهای ضداجتماعی نوجوانان شهر تبریز»، در: *پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۱۳، ش ۴۹، ص ۲۳۷-۲۶۲.
- هوشیاری، جعفر؛ صفورایی پاریزی، محمدمهدی؛ زینی، مجتبی (۱۳۹۷). «مقایسه عوامل شخصیتی، خودکارآمدی و موفقیت تبلیغی در طلاب ورودی سیکل و دیپلم»، در: *پژوهش‌نامه روان‌شناسی اسلامی*، ۴، ش ۸، ص ۱۰۷-۱۲۲.
- Adegbola, M. A. (2007). *The Relationship among Spirituality, Self-efficacy, and Quality of Life in Adults with Sick Cell Disease*, The University of Texas at Arlington.
- Atoum, A. Y.; Al-Momani, A. (2018). "Perceived Self-efficacy and Academic Achievement among Jordanian Students", in: *Trends in Technical & Scientific Research*, 3 (1): 1-6.
- Bandura, A. (2006). "Guide for Constructing Self-Efficacy Scales", In: F. Pajares & Urdan T. (Eds.), *Self-efficacy Beliefs of Adolescents* (pp. 307-337).
- Bandura, A.; Hall, P. (2018). "Albert Bandura and Social Learning Theory", in: *Learning Theories for Early Years Practice*, 63.
- Bandura, A.; Wessels, S. (1994). *Self-efficacy*, 4: 71-81. na.
- Captari, L. E.; Hook, J. N.; Hoyt, W.; Davis, D. E.; McElroy-Heltzel, S. E.; Worthington, E. L. (2018). "Integrating Clients' Religion and Spirituality within Psychotherapy: A Comprehensive Meta-analysis", in: *Journal of Clinical Psychology*, 74 (11): 1938-1951, <https://doi.org/10.1002/jclp.22681>
- Cattell, R. B. (2017). *The Scientific Analysis of Personality*, Routledge.
- Costa, P. T.; McCrae, R. R. (1989). "NEO Five-factor Inventory (NEO-FFI)", *Odessa, FL: Psychological Assessment Resources*, 3.
- Costa, P. T.; McCrae, R. R. (1992). "Revised NEO Personality", in: *Inventory (NEO-PI-R)*

and NEO Five-factor Inventory (NEO-FFI) Professional manual. Odessa, FL, *Psychological Assessment Resources*.

Everett, B.; Salamonson, Y.; Davidson, P. M. (2009). "Bandura's Exercise Self-Efficacy Scale: Validation in an Australian Cardiac Rehabilitation Setting", in: *International Journal of Nursing Studies*, 46 (6): 824-829, <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2009.01.016>

González-Rivera, J. A.; Rosario-Rodríguez, A. (2018). "Spirituality and Self-Efficacy in Caregivers of Patients with Neurodegenerative Disorders: An Overview of Spiritual Coping Styles", in: *Religions*, 9 (9): 276.

Kasapoğlu, F. (2022). "The Relationship among Spirituality, Self-efficacy, COVID-19 Anxiety, and Hopelessness during the COVID-19 Process in Turkey: A Path Analysis", in: *Journal of Religion and Health*, 61 (1): 767-785.

Legg, S.; Hutter, M. (2007). "A Collection of Definitions of Intelligence", in: *Advances in Artificial General Intelligence: Concepts, Architectures and Algorithms*, 157.

McCrae, R. R. (2017). *The Five-Factor Model across Cultures*, Praeger/ABC-CLIO.

McCrae, R. R.; Costa Jr., P. T. (2004). "A Contemplated Revision of the NEO Five-Factor Inventory", in: *Personality and Individual Differences*, 36 (3): 587-596.

Ommering, B. W. C.; van Blankenstein, F. M.; van Diepen, M.; Dekker, F. W. (2021). "Academic Success Experiences: Promoting Research Motivation and Self-Efficacy Beliefs among Medical Students", in: *Teaching and Learning in Medicine*, 33 (4): 423-433.

Sandage, S. J.; Rupert, D.; Stavros, G.; Devor, N. G. (2020). *Relational Spirituality in Psychotherapy: Healing Suffering and Promoting Growth*, American Psychological Association.

Sun, P.; Liu, Z.; Guo, Q.; Fan, J. (2019). "Shyness Weakens the Agreeableness-prosociality Association via Social Self-efficacy: A Moderated-Mediation Study of Chinese Undergraduates", in: *Frontiers in Psychology*, 10, 1084.

Tabachnick, B. G.; Fidell, L. S.; Ullman, J. B. (2007). *Using Multivariate Statistics* (Vol. 5). Pearson Boston, MA.

Wilmot, M. P.; Wanberg, C. R.; Kammeyer-Mueller, J. D.; Ones, D. S. (2019). "Extraversion Advantages at Work: A Quantitative Review and Synthesis of the Meta-Analytic Evidence", in: *Journal of Applied Psychology*, 104 (12): 1447.

